

Thema het Roemrijke verleden van Jisp en Wormer.

Vorbereiding:

Verrekijkers.

Paraplu's (evt.)

Dekens

Gebruik de Microfooninstallatie.

Besprek met schipper de route en waar je de verhalen wil vertellen!

- 1) **Start in de Poelboerderij** eventueel in de filmzaal met uitleg of eigen power point bij de kaart.

Heet de mensen welkom namens de Poelboerderij en stel jezelf voor.

Ga eventueel in op de eeuwenoude "veldnamen" van percelen in het veld.

Op de kaart kan je aangeven welke route er gevaren gaat worden en eventueel

op de plattegrond laten zien waar droogmakerij de Schaalsmeerpolder ligt.

Op de kaart zijn duidelijk alle slootjes te zien, gegraven door mensenhanden, geploeter van boeren en dat al meer dan 1000 jaar.

Het gebied is gemaakt door ontgining van het veenmoeras en dus eigenlijk een cultuurgebied, waar heel veel natuur voorkomt.

Op de kaart kan je aangeven welke route er gevaren gaat worden.

2) Hierna gaan we naar de Boot.

Let op er is geen toilet aan boord.

3) Op de Boot de Schipper voorstellen (kun je ook in de filmzaal doen)

Let op veiligheid bij uitvaren.

Stop 1. (Marken) merken in volksmond.

Wormer: (Weremere) werd vernoemd naar de Veenstroom Weremere en wordt al sinds 1063 genoemd in boeken van de Abdij van Egmond.

Jisp: Ghyspe (opspattend water) ontstond vermoedelijk in 10 of 11^e eeuw langs een veenstroom met die naam.

Je had ook nog de veenstromen: de Bamestra-(Beemster) en de Saen.

Deze veenstromen stonden in verbinding met het Zijpergat en later het OER IJ en de Waddenzee.

In de 11^e en 12^e eeuw werd dit gebied voornamelijk bewoond door boeren.

Ze kwamen van de Hogeveenruggen met hun vlotten en voeren het moeras in om zich daar op de eiland te vestigen met plaggenhutten.

Ze begonnen met de ontginning van de eilanden om het woeste land geschikt te maken voor de Akkerbouw maar ook voor de veehouderij.

Er zijn overblijfselen gevonden van simpele boerderijen Plaggenhutten met een vuurplaats (rechthoekig +/- 15 mtr.) 1/3 woning 2/3 stal en opslag.

Het was een gebied van kreken en geulen met vlaktes van slik en zanderige oevers met bossen, biezen en riet.

Op het landje van Barend Winkel langs de Merken (hoek met bosje) is een scherf uit de Romeinse tijd gevonden.

Dit is waarschijnlijk omdat de Romeinen vanuit Krommenie / Assendelft deze kant op kwamen voor ruilhandel zoals Potten en Smeden etc.

Alle **landerijen** hadden een naam vaak van de eigenaar b.v. Jan de Roo (was eigenaar) nu van natuurmonumenten en het Varenlandje (komen 7 varensoorten op voor) maar ook bijzondere namen zoals De Spaarpot (waarschijnlijk geld uit de spaarpot) Het Jeneverstukkie (gekocht met een fles)-Bokkenakker, Zwarte Varken maar ook Knollenland, de Otterakker, de Waterhorn en het Vossenven.

TRULLEN en KLOOTEN???? *Wat is hier voorgevallen.*

Joods begraafplaats hoek Markenrif **Het verdwenen jodenkerkhof.**

Door de eeuwen heen werden Joodse inwoners vaak buiten het dorp begraven, omdat hun graven volgens hun geloof eeuwig met rust moeten worden gelaten. Ze mochten er eigenlijk niet eens wonen en in 18^e eeuw niet in het bezit zijn van vaste goederen, om zodoende te voorkomen dat er nazaten zich zouden vestigen in Wormer.

Deze begraafplaats is echter verzwolgen door water en wind.

Er is gedoken maar nooit iets terug gevonden dus is dit een verhaal of waar gebeurd?

Stop 2. Bij kruising Buizerdbosje/Noorder Ganssloot.

In 1170 bij de ALLERHEILIGE VLOED storm werd Jisp bijna weggespoeld en ontstond de (Weremere) Wijde Wormer Bij deze storm heeft de zee een doorbraak gemaakt tussen Huisduinen en Texel waardoor de Waddenzee is ontstaan.

De overgebleven bewoners richtte zich op en het dorp wat langs de Ghipse gelegen was (Jisperpad) werd verplaatst naar een hoger gedeelte op de dijken.

Ze hadden plaggen hutten en er ontstonden botenbouwers, smederijen en zeilmakerijen.

Maar ook een groot gedeelte trok zuidwaarts richting de Amstel en hierdoor is in de loop van de eeuwen Amsterdam ontstaan.

Waterwolf: land wat noord/zuidzijde door golven werd afgeslagen.

Wallen: gebeurd nog steeds vroeger gooide men al het afval op de slechte kanten zodat ze stevig werden voor de golven, er is ook van alles gevonden daardoor.

In 6 december 1280 Wormer Tolvrij verklaard

Rond 1280 was Graaf Floris V graaf van Holland (Noord en Zuidholland en Zeeland) en hij was in een woelige strijd gewikkeld tegen de Friezen en Westfriezen die op de vlucht waren voor de pest en op de strandwallen leefden. Ze wilde het gebied veroveren.

Hij had via Riemtalen (dit was een soort dienstplicht in de middeleeuwen wat in hield dat in tijden van oorlog de graaf een aantal mannen verplichtte om voor korte duur krijgsdienst te verrichten). Dezen moesten dan roeien op de Oorlogsschepen. Aanvankelijk werd er geroeid, later ook gezeild. Op het voor- en achterschip stonden zogenaamde kastelen met oorlogstuig die het mogelijk maakten aanvallen uit te voeren vanaf grotere hoogte.

Het aantal mannen hing af van het aantal inwoners van een plaats of van de oppervlakte van het door de bewoners bewerkte land. Dit werd uitgedrukt in *riemtalen* en gaf het aantal riemen met de daarbij behorende manschappen aan dat elk dorp moest leveren voor het bemannen van de voor de strijd benodigde schepen.

Tijdens een belangrijk gevecht hebben **de riemtalers** uit Wormer zich fantastisch verweerd en hiervoor kregen ze een beloning. Voor de handel hoefden de Wormer en Jisper handelaars geen tol meer te betalen. Dit was een groot voorrecht bij de ruilhandel van Melk en Kaas maar ook Graan, indien je bij een markt kwam.

In mei 1981 hebben de inwoners dit nogmaals gevierd!

700 jaar Wormer Tolvrij. Groot feest.

Deze inwoners waren over het algemeen hardwerkende vrijgevochten mensen die de religie Katholisme etc. niet altijd volgden. Voornamelijk Pacifisten.

In de Zaanstreek ontstond in 1525 de Doopsgezinden gemeenschap.

Er ontstond hierdoor diverse stromingen van gelovigen (hervormde maar ook een doopsgezinde gemeente).

Er stond een doopsgezinde kerk in Wormer "De Vermaning". Dorpsstraat 371. Helaas is hij nu verbouwd tot woning.

Er werd zelfs in de 12/13 eeuw gesproken dat Jisp de hoofdstad van Holland moest worden.

Amsterdam bestond toen nog niet maar heeft dit later naar zich toegetrokken.

Vanaf 13^e en 14^e eeuw werd Wormer en Jisp rijker door handel en de Haringvisserij

Men bouwde een vloot BUIJSSEN kleine vissersschepen en uiteindelijk was er een grote Haringvloot van +/- 40 tot 50 Buijssen.

Deze Buijssen voeren op de Open Noordzee maar voeren ook door geheel Europa tot aan Griekenland en Afrika maar ook Zweden en Noorwegen.

Soms kwam een schip na jaren varen weer thuis.

De grote Buijssen lagen afgemeerd in Edam, Enkhuizen en Rotterdam.

Er ontstond een bloeiende handel en er kwamen scheepswerven, zeilwevers, smederijen maar ook rolrederijen die stroken zeil aan elkaar naaiden voor de zeilen maar later ook voor de molens.

Dit is ook terug te zien aan de overblijfselen zoals kandelaren en mooie olielampen e.d. die zijn gevonden uit die tijd.

Het boerenbedrijf werd minder belangrijk.

De Haring vloot was heel succesvol maar tijdens de **Hoekse en Kabeljauwtwist in 1488 heeft Jonker Frans van Brederode de gehele vloot laten afbranden in de Maashaven in Rotterdam.**

Dit betekende jarenlange armoede in Wormer en Jisp.

Vanaf 14^e eeuw werd met eenvoudige poldermolens het land binnen de dijk droog gehouden. Er kwam een samenwerking tussen Wormer, Jisp en Neck (De Banne Rechtssysteem)

Het overvloedige water werd door de molens opgepompt en op de grote binnenmeren geloofst; de Beemster, Schaalsmeer, Wijde Wormer, Purmer enzovoort. In Noord Holland stonden honderden molentjes (**nog steeds**) om het land droog te houden.

Ook werden er kleine provisorische houten schutsluizen gebouwd in de dijken om het water tegen te gaan. Er kwamen ook Keersluizen met dijken. De grote meren stonden in open verbinding met de zee. Het water kon dus zonder problemen weglopen.

Door de intellectuelen die zich door deze goede handel in deze streek zich vestigden tussen de 14 en 17^e eeuw werden de vele molens (graan, olie en meelmolens) maar later ook de houtzaagmolens en de papiermolens ontwikkeld.

Het Wormer en Jisp telde +/- 66 molens

Eerste 1370 Meelmolen "De Walvisch" stond in de bruiloftsloot.

Later is er ook nog een Oliemolen geweest "De Walvisch" 1611-1908 (halverwege de Bruiloftsloot)

Molen "De Meeuw" de pletteraar volksmond. Hij stond op de rechter hoek van de Bruiloftsloot en Noorderganssloot dit was een oliemolen 1632 tot 1863.

Langs Noorder Ganssloot stonden Tijdens Gouden Eeuw 16-17^e molens, pakhuizen, werkschuren, steigers en lieren.

Doe je ogen toe en laat het beeld van de Noorder Ganssloot op je inwerken met al die bedrijvigheid.

Stop 3 Halverwege Bruiloftsloot.

Tijdens **Tachtigjarige oorlog** op 2e pinksterdag 30 mei 1574 probeerden 1400 soldaten van de Spaanse troepen Wormer en Jisp te veroveren.

Op een vroege morgen staken deze Spanjaarden de Saen over maar 1 boer uit Wormer was vroeg aan het melken en zag dit en stuurde zijn meid naar het fort "de Schans" om iederéén wakker te maken.

Er werd een praam over de dijk gelegd en daarachter werden de Spanjaarden aangevallen.

Ook in Zaandijk stond zo'n schans (Zaanse Schans).

De Spanjaarden werden door de Geuzen (schooiers, vechters vrijbuiters) en de inwoners van beide dorpen verpletterd en verslagen.

Bij deze strijd werden er 400/500 Spanjaarden gevangen genomen. Deze werden met een boot over De Saen naar de zee gebracht en daar overboord gekieperd.

Waterland was hierna voortaan vrij van Spaanse invloeden.

Het was feest in Wormer en Jisp en hierdoor is **3^e Pinksterdag** ontstaan wat nog steeds een feest is in Wormer en Jisp.

De Fuiten en (Buijssen = grote zeewaardige boot) hadden proviand nodig wat maanden goed bleef en hierdoor ontstond het

Zee/ Scheepsbeschuit "Tweeback" dit is een uit meel stevig en hard gebakken koek die moest in thee gedoopt worden om gegeten te worden.

In Wormer en Jisp ontstonden hierdoor +/- 150 beschuitbakkers die de welvaart naar Wormer en Jisp brachten.

Dit waren soms ook mensen uit het zuidelijke Nederland die voor de 80^e jr oorlog waren gevlucht en die trokken noordwaarts naar het vrije land. Ook intellectuelen kwamen en namen hun status en welvaart mee. De korenmolens waren er al door de gehele Zaanstreek maar er werden ook schepen gebouwd (de Zaanstreek kende veel scheepsbouwers) voor de verscheping naar Amsterdam.

Het Scheepsbeschuit werd in tonnen van 100 stuks verpakt en aan boord gebracht en wekelijks verdeeld als rantsoen aan de bemanningen.

De bakkerijen waren vaak grote ovens hadden in hele kleine huisjes. Hierdoor ontstonden er vaak grote branden waar soms hele stukken straat in rook opgingen.

De Burgemeester beval toen dat de kerkklok in Wormer (Oosteinde) om 18.00 en om 24.00 uur geluid moest worden en in die 6 uur moesten alle ovens uit gezet worden.

De bode reed langs alle bakkers met als straffe van 3 stuivers indien de oven nog brandde wat een aardig duit was toen. Dit voorkwam menig brand maar de bakkers uit het westen van Wormer kwamen soms met de smoes dat ze de kerkklok niet hadden gehoord door de wind.

Hierdoor werd in 1620 **De Westertoren** gebouwd.

In volksmond werd hij **de beschuittoren** genoemd.

Deze is in 1896 gesloopt omdat hij overbodig was geworden.

De nieuwe beschuittoren is herbouwd in 2018 met gevelstenen (replica) van de 3 oorspronkelijke donerende partijen nml.: Prins Maurits – 7 Provincieën – Willem Gerritsoon.

Uurwerk is nu van de voormalige kerk van Oost-knollendam.

Torentop = Maximilaankroon (bolvormig) 28 meter hoog. Windvaan/ vrouwe fortuna.

Oostkant = Pieter Cornelisse Oome – Hollandse Tuin met klimmende leeuw.

Westkant= Dorpswapen Het gebonden Hoofd Willem Gerritz.

Noordkant: Wapen Dirck Jacobi De Ruyter.

Boven ingang: Prins Maurits (toenmalige heerser van Holland).

De toren die niet alleen langs de weg maar ook naast het water stond, had overigens ook een bijzondere betekenis voor het volksleven. **Zodra Zaanse jongens met een meisje uit Wormer wilden vrijen**, botste dat nogal eens met de eigen dorpsjongens. Die stelden zich dan op de weg naast de toren op en de stoere vrijer mocht er dan, als hij weer naar huis wilde gaan, niet door. De enige uitweg was langs de andere kant van de toren door het water. Waarop de vrijer met een nat pak huiswaarts keerde.

Ook was Jisp beroemd om zijn **Leedensetters. (heelkunde – bottendokters).**

Willem Thaemsz was een beroemde leedsetters. (hij werd de Ijzeren duimgenoemd).

En Mr. Krelis van der Ploegh was zelfs in geheel Europa bekend geworden.

Hij had zelfs een contract afgesloten met de Noorse Koning dat de soldaten op kosten van Noorwegen hier werden gebracht.

De mensen (vaak soldaten) kwamen met hun gebroken botten (die inmiddels verkeerd waren aangegroeid) naar Jisp.

De Leedsetter liet dan de herbergier van De Bonte Os (kroeg) komen en die gaf de Patiënt zoveel mogelijk sterke drank.

Daarna werd het been gebroken en soms door middel van zakjes met zand (katrol) gezet.

De patiënt werd daarna op een ladder gebonden en bij mooi weer met ladder en al tegen de kerk gezet (voor de vitamine D) .

De herbergier kwam regelmatig langs met jenever zodat de patiënt **“LADDERZAT”** werd.

Aan de deur van de leedsetter hing als herkenning vaak een leren zakje zand.

Jisp was een welvarend groot dorp geworden met wel 3800 inwoners en er stond een kerk (die ook is verbrand in 1664) waar de begraafplaats is.

Maar achter de kerk stonden nog zo'n 150 huizen die nu er niet meer zijn (weilanden).

Deze huizen werden vaak bewoond door 3 gezinnen met overpad.

Er staan nog uit die tijd behalve het **Raadhuis 1650 - het huisje van Kwadijk** wat nog steeds bewoond wordt door de familie Kwadijk. Nu nog in oorspronkelijke staat met bedstee etc.

Door de vele stormen die er praktisch elke winter waren Ook de beruchte AllerHeilige of Aller Zielen vloed van 1570 waardoor dijken werden weggeslagen. Hierdoor ontstond het plan van **de inpoldering** van de meren wat uiteindelijk polders werden die bewoond en begraasd konden worden door Vee.

Ook kwamen er **houten sluizen** in het W&J veld. zoals:

De Poelsluis eerst van hout (1630 gebouwd) maar van Steen in 88..

De Oostersluis nu De Jispersluis

Ravensluis (Knollendam)

Smart- of Carnsluis (aan knollendammerdijk richting Spijkerboor).

Wester of Plassluis (aan einde Rijpervaart).

Goorsluis (tegenover land de grote en de kleine traanketel (halverwege Noorder Ganssloot))

Maar ook:

De Neckersluis

De Hucksluis (t.o. de Jisperkerk naar de Wijde Wormer)

De Zuidoostersluijs (t.o. molen de koker).

Boerensluis (Knollendam).

De Bartelsluis vernoemd naar de herbergier en sluiswachter Bartels werd gebouwd in **1638** in samenhang met de droogmaking van de Enge Wormer, en verbond de Westerveer- en de Enge Wormerringsloot met de Zaan. Gedurende de bouw heette de sluis de Westersluis, later ging de sluis onder de naam Zaanluis door het leven. De sluis werd vooral druk gebruikt in de eerste jaren, door de beschuitventers die het Wormer beschuit naar Amsterdam vervoerden. De Bartelsluis ontwikkelde zich tot een belangrijk knooppunt in het weg- en waterverkeer rond Wormer en de afzetgebieden.

Er kwamen ook hogere dijken **Oudelandsdijk in de schaalsmeer dateerd van 1634** en men bouwde molens om het water uit de meren te halen b.v. De Neckermolen bestaat nog steeds. Dit waren De Jisper of Keijzers Molen en de Poelmolen.

Het inzaaien van de polders gebeurde met Koolzaad en dit was weer het ontstaan van de Oliepel- en verfmolens.

Polders:

Wijde Wormer 1626

Enge Wormer 1634

Schaalsmeer 1633

Purmer 1623

Totaal zijn er in Noord-Holland 71 polders.

Stop 4: ter hoogte van Molen de Koker of zoiets. (overleg schipper).

Rond +/- 16 en 17^e **in de Gouden Eeuw** ontstond er een nieuwe welvaart die voortkwam uit **de Walvisvaart**.

Rond 1600 was er een groot gebrek aan vetten.

Daardoor werden walvisvloten uitgezonden naar de Noordelijke IJszee maar deze werden door de Engelsen gemolesteerd want die zaten daar al.

Men verenigde zich in de Noorse Cie en vertrok in Konvooi beschermd door Oorlogsschepen.

Aan de Noorse Cie kwam in 1640 een einde en Jisp was één van de eerste dorpen die een walvisschip uitreedde in 1642.

Cornelisz Krelis Ploeger was de eerste commandeur die als walvisvaarder al voor Amsterdam en de Zaanstreek uitvoer. Hij voer naar de Poolzee in een vloot vanaf Texel naar de open zee.

Een Fuit bestond uit (bemanning +/- 40/45 pers.) met een commandeur (kapitein) soms met Basken (die hier na de oorlog waren gebleven naar Groenland om daar te jagen op de walvissen voor Vlees en Walvistraan. Deze Fuiten lagen voor anker bij de Holle Sloot (ter hoogte Hembrug).

Er zijn twee soorten walvissen: tandwalvissen en baardwalvissen (met baarden of liever baleinen).

De opbrengst was gemiddeld 10 walvissen per jaar.

Het vlees werd al gedurende de terugvaart in zout gelegd en de botten etc. namen ze ook mee alles werd gebruikt.

Hierdoor moesten er traankokerijen en Pruthuizen (pakhuizen) komen en die werden zowel in Jisp achter de kerk, als in Wormer gebouwd werden

Op Landerijen ver in het veld maar ook aan de Noorder Ganssloot. Dit in verband met de geur van het verrotte vlees Totaal waren er +/- 11 stokerijen.

Als de boten aanmeerden (bij de Holle sloot) dan kwamen **de kleinere boten** zoals smakken crabben, koffen of boeiers, de vaten spek ophalen, deze konden door de sluizen (poelsluis en Bartelssluis) naar het gebied om naar de betreffende traankokerij te varen.

Na 1720 (het jaar waarin alléén Jisp al 26 walvisschepen uitreedde) zeilde men naar Straat Davis (tussen Groenland en Canada), want de poolzee bij Spitsbergen en Jan Mayen (eiland bij spitsbergen) was helemaal leeggevist.

Als in oktober de boten terugkwamen begon het verwerkingsproces.

Het vlees werd verhandeld.

Walvistraan werd gekookt in de Kokerijen en de smeerolie (gewonnen uit het spek) werd ook gebruikt voor diverse doeleinden zoals Lampenolie, stijfselen lijn maar de opbrengst was heel erg groot.

De botten werden in de zon tegen zwart geteerde wanden gezet en de merg/olie (**knekelolie**) was weer hele dunne olie die heel kostbaar was voor urmakers etc.

Het restant van de botten werd weer gebruikt voor dammen en afrasteringen. Huiden werden gedroogd en de baleinen werden voor de vrouwenrokken gebruikt.

Kortom niets werd weggegooid.

Meestal was het vlees redelijk verrot dus de geur was in de wijde omtrek te reuken.

Het vlees kwam ook nog in de “Pruthuizen” terecht pakhuizen voor opslag.

Nog steeds vind met overblijfselen van Walvisbotten (begin bruiloftsloot).

Wormer en Jisp werden hierdoor heel welvarend en dat zie je nog terug aan de het prachtige raadhuis van Jisp 1650. (staat aan de wegsloot).

Maar ook in Wormer staat nog Het Mooriaanshoofd wat de plaatselijk herberg was 1585. Met een Kolfbaan volkssport sinds de 13^e eeuw.

De bevolking groeide explosief Jisp was van een arm klein dorp uitgegroeid tot ruim 3000 inwoners.

De Bruiloftsloot was de hoofdrijweg voor aan-en afvoer met aan weerszijde de molens, pakhuizen en scheepswerven voor smakken crabben, koffen of boeiers. (kleine bootjes) die door de Poelsluis of Bartelsluis met hun waren kwamen.

Molen De Koker stond aan de kokersloot.

Eerst stond hier de Zwarte hengst een grondzeiler, waar je in en uit kon varen met de meel. Hij is in 1866 verbrand door blikseminslag.

Hiervoor in de plaats kwam molen De Oude Jacob dit was eerst een papiermolen uit Zaandijk en als Stellingmolen naar Graft de Rijk verhuisd maar daar was hij overbodig geworden maar alleen het bovenste gedeelte werd aangekocht en is nu een grondzeiler.

De Koker maalt meel elke 1^e zaterdag meel. Verkoopt dit nog ook bij de winkel van de Poelboerderij.

Het fundament is nog het origineel, je moet met trapje naar binnen doordat het bovenste stukje erop is gezet.

Ook zie je aan verschillende stukken dat het ook een papiermolen is geweest.

De Neckermolen 1631 is een grondzeiler en staat aan het Noord Hollandskanaal en is een poldermolen die de polder droog houdt.

Stop 5. Ingang sloot naar Merken of bij een Eilandje

In geheel **Zaanstreek stonden honderden molens** en als museum is de Zaanse Schans gemaakt om het 1^e Europese Industriegebied te laten herleven.

Amsterdam wilde niks van molens weten.

De Zaanse staat bekend om: hardwerkend – spaarzaam – ijverig – groot – ondernemend -rechtvaardigheidsgevoel en neemt geen blad voor de mond.

Het eerste Europeesche Industriegebied was ook zeer milieu vervuילend er zijn zelfs sporen van chemicaliën gevonden.

Alles werd dan ook in de sloot gekieperd van walvistraan als botten en uitwerpselen.

Wie herinnerd zich niet de WC op de sloot.

Ook van Gelder & Zonen (papierfabriek) heeft jarenlang geloosd op het Zwet. Tijdens mijn jeugd bij vriezend weer werd Van Gelder gevraagd om te stoppen met de lozen zodat het ijs kon aangroeien.

Banne Tocht = schaatstocht van 21 KM.

(oorsprong naam De Banne = wat gold voor Wormer, Jisp en Neck) betekend omtrekkende tocht.

Gelukkig heeft de natuur een herstellend vermogen kijk maar naar dit prachtige land.

Rond 18^e eeuw verplaatste de rijkdom zich naar Amsterdam en de Zaanstreek waardoor dit gebied weer werd bewoond door Boeren en de Meelmolens.

Je ziet daardoor ook geen oude Houten statige huizen in Wormer of Jisp vanuit die tijd.

Jisp had nog maar 621 inwoners ter tijde van de Bataafse Republiek. 1795-1806. Woningen en pakhuizen en traankokerijen werden gesloopt en de grond werd dikwijls wegegeven aan de gemeente of de diaconie.

Je had nog wel de wegsloten in Wormer en Jisp (Hoofdverkeersader) hoewel er wel sprake was van een keur die bepaalde dat ieder zijn "Stoep" voor zijn huis moest maken met stienen op z'n kant.

Het werd een smal pad dat voor de huizen langs liep.

De armen mochten "de Stienen" voor niets weghalen bij de kerk.

De wegsloot in Wormer is inmiddels verdwenen maar in Jisp is hij er nog steeds en dat is zeker vandaag iets bijzonders.

Bataafse Republiek 11 jaar van 1795 / 1806 zusterrepubliek van Frankrijk.

Het **Koninkrijk Holland** (*Koningrijk Holland*) was de officiële naam van Nederland tussen 1806 en 1810. Het was een staat van het Eerste Franse Keizerrijk Napoleon. Die stelde zijn derde broer Lodewijk Napoleon Bonaparte aan als koning van Holland.

Hij vestigde zich in Paleis op de Dam.

Hier merkten we daar weinig van en het kabbelende leven zette zich voort.

Koninkrijk der Nederlanden vanaf 1813 herwon Nederland zijn onafhankelijkheid.

De zoon van de laatste stadhouder, Willem Frederik, keerde terug uit ballingschap en werd uitgeroepen tot soeverein vorst. De eerste Grondwet van de monarchie dateert uit 1814.

Koning Willem I - In 1815 bepaalde het Congres van Wenen dat de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden weer verenigd zouden worden. Willem Frederik riep zichzelf uit tot Koning van het nieuw ontstane Koninkrijk der Nederlanden: **Koning Willem I**.

4) Afsluiting in het Boothuis

Hoe moet nu verder met Wormer en Jisperveld?

In 1912 was er een PLAN OM WORMER EN JISPERVELD TE ONTGINNEN als Polder maar gelukkig is dit door geldgebrek (crisis) niet door gegaan!

Het is nu een Levend en historisch archief met nog veel meer verhalen.
Belangrijkste taak de Natuur en de Historie doorgeven aan de jeugd.

Bedank in de loods de gasten voor hun aandacht en de schipper.

Wijs de gasten nog op andere mogelijkheden voor excursies en vraag of ze in de Poelboerderij een enquête willen invullen.

Tevens krijgen ze daar nog een consumptie aangeboden.

Let op dat de Verrekijkers, dekens etc. weer op hun plek belanden.

Help de schipper met de zitkussens op te bergen.

Zet de microfooninstallatie op z'n plek in het kantoor en sluit hem aan op het lichtnet.

Einde.